

Kalmer Visnapuu: elurikkus ei ole üksnes sõnakõlks

Kui juhuslik mööduja Mädapea tammiku puisniiduni jõuab, siis vaevalt tal see märkamata jääb. Avaral maastikul kasvavad tammed sisendavad rahu ja väarikust ning iga aastaaeg annab sellele oma võlu. Tundub, nagu oleks õhus veel midagi alles muinasajast, mil siin oli oluline kultus- ja nõupidamispaik.

Üle lumise välja kalpsab kõrvade lehvides üks jänes, natukese aja pärast põgeneb põõsastikku teinegi. „See siin on nagu elurikkuse oas keset põllumajanduslikku suurtootmist ja metsloomadki oskavad hinnata siinse paiga mitmekesist maastikku ning taimestikku. Ümberringi laiuvad monokultuursed põllud, mida haritakse keemia abil, ja just enne jaanipäeva, kui põldudel algab suur pritsimine, jooksevad loomad siia tammikusse kokku. Olen näinud korraga paarikümmet kitse ja jäneseid, kes otsivad siit toitu ning äraolemist,“ räägib Mädapea puisniidu majandaja Kalmer Visnapuu.

Elurikas rohumaa tagab toidujulgeoleku

Ta on ka ise edukas suurtootja, seitsmendat põlve põllumees ja hingelt karjakasvataja, kelle ettevõttes Piira Mahe on 600 lihaveist. Samas on ta veendunud, et kaasaegse põllumajandustootmise efektiivsusel on piir ees ning ka tavapõllumajandus vajab looduspõhiseid lahendusi. „Ma arvan, et elurikkus ei ole ainult sõnakõlks. Elurikkad ökosüsteemid on stabiilsemad ja toimivad ka siis, kui olud on kehvad. Seevastu monokultuurid on väga tundlikud muutustele. Me ei tea ju, mis ajad on tulemas. Ilmselt põuad aina süvenevad ja seetõttu on elurikas rohumaa juba toidujulgeoleku seisukohalt oluline. Eriti oluline on säilitada mullaelustikku. Me paneme igal aastal umbes miljon tonni Eesti teravilja laeva ja ekspordime, mis tähendab, et igalt hektarilt viime 3–6 tonni biomassi aastas ära, aga mida me asemale anname, et põldude mullaelustik taastuda saaks? Esimesed 30 aastat me ehk ei märganudki, et meie põllumullad vaesestuvad, aga edasi? Võib-olla tuleb mullaelustik põldudele tagasi just sellistest kohtadest nagu see siin! Sellised pärandniidud, mis on juba tuhat aastat kliima-, majandus- ja ajaloomuutustele vastu pidanud, peavad vastu ka edaspidi, kui neid õigesti hooldada.“

Karjatamine on oluline

Mädapea tammik kuulub kõrvaloleva Mädapea mõisa maade hulka ja praeguseks on moodustatud 48 hektaril asuv maastikukaitseala. Kalmer võttis ala rendile ja hakkas seda oma loomade ning tehnikaga hooldama neli aastat tagasi.

„Tavaliselt juuli teisel poolel niidan, koristan niite ja umbes kolm nädalat hiljem, augusti keskel, toon loomad peale ning lasen neil siin oktoobri keskpaigani olla. Virumaa puisniidud on nii viljakad, et kui niidaks vaid korra, kasvaks ädal liiga kõrgeks.“

Karjatamine annab aga väga hea tulemuse. Karjatamiskoormust saan reguleerida vastavalt vajadusele. Mõnel aastal on vaja siia vastavalt ilmastikule ja niidu seisukorrale 20 looma, mõnel aastal 30,“ selgitab ta.

Head tingimused kõigele

Paar aastat tagasi taastati projekti „Loodusrikas Eesti“ käigus puisniidul olevaid kahepaiksete tiike, sest need on kodupaigaks üsna haruldaseks jäänud mudakonnale ja harivesilikule. Kalmeri sõnul soojeneb kevadel vesi tiikide ümber talluvate veiste jälgedes kiiresti ja seal paljunevad kahepaiksed meelsasti: „Nende elutsükli jaoks on see oluline, ehkki möödakäijatele tundub vaatepilt kole. Mõõdukat tallamist on aga nii pinnasele kui ka taime- ja loomariigile vaja. Pärandniitude taastamisega võivadki tekkida vastuolud, sest loomad tulevad mõnikord ka nendele aladele, mida inimesed on harjumuspäraselt kasutanud. Kuid meil on väga mõistlikud inimesed ja nüüd on juba harjutud sellega, et veisedki peavad meie maastikule mahtuma.“

Mädapea puisniidul on kõige silmatorkavamad iidsed tammed, mõni neist juba kolmesaja-aastane. Siin on ka haruldase leht-kobartoriku kasvukoht. „Pärast seda, kui hakkasin karjatama, on näha, kuidas niidutaimed tagasi tulevad. Näiteks kullerkupp, mida tolmeldab kärbes, kes on omakorda sümbioosis loomadega. Seega ilma loomadeta ei saaks siin ka kullerkuppe olla,“ sõnab Kalmer.

„Oleme iga 5–6 aasta tagant puistut ka harvendanud, muidu on nende puude vahelt niitmine üsna keeruline. Kord aastas, pärast heinakoristust, viin minema maha kukkunud puud ja mõned maha langenud oksad, osa aga jätan siiasamasse kõdunema. Need oksahunnikud on vesilikele sobivaks talvitumispaiaks,“ selgitab ta.

Ilusat vaadet puisniidule saab mees nautida varastel hommikutundidel enne tööpäeva algust, kui käib oma maadel vaatamas, kas aiad on terved ja kõik muu ka korras. „Peale selle on meil lisateenusena omaenda pärandniitude hindamine ja olen püüdnud ette antud tükil taimi määrata. Nende andmete põhjal tekib andmepank, mille abil saab teha maade hooldust puudutavaid otsuseid, samuti annavad need aimu looduses toimuvatest protsessidest.“

Hea majandaja vajab arusaamist looduses toimuvatest protsessidest

Kalmer on kogenud loomakasvataja ja pärandniitude hooldajana valdkonna arengut aastaid jälginud. „Endistel aegadel tekkisid probleemid sellest, et PRIA ametnikud ja kontrollid olid väga erinevate taustateadmistega. Agronoomiharidusega kontrolli jaoks oli nõuetele vastav põld umbrohuvaba monokultuur. Küsiti, miks mu pärandniit ei ole

sellises korras nagu naabri ilus põllumaa. Paari aasta eest valdkonnas toimunud muutused on aga head, õiged ja loogilised ning keskkonnaharidusega ametniku suhtumine hoopis teistsugune,“ märgib ta, lisades, et väga oluline on tihe suhtlus ja koostöö keskkonna-, liigikaitse- ja ülikooliinimestega.

Kalmeri sõnul on enamik niiduhooldamise tegevusi igale põllumehele harjumuspärane ja teada-tuntud töö: „Aga on muidugi ka uut ja huvitavat. Arvan, et üksnes koolitustega ei ole võimalik pärandniidu hooldajat tekitada. Vaja on ikka pikemat vaadet ja arusaamist. Muutused siin maastikul ei teki kohe, see võtab aega, ja mingi kogemus peab ikka olema. Kui oleks minu teha, siis ma ei niidaks seda ala igal aastal, vaid üle aasta, mõnel teisel aastal piirduksin üksnes karjatamisega.“

Hektarilt umbes 300 kg veiseliha juurdekasvu

Samuti ei pea Kalmer õigeks, et puisniite hooldatakse vaid toetuste pärast, palju mõistlikum oleks neid ikkagi majandada. „Näiteks arvestan, et siin tuleb hektarilt umbes 300 kg veiseliha juurdekasvu.“ Ta lisab veel, et kui meil sada aastat tagasi oli niite miljonil hektaril ja nüüd vaid 42 000, siis karjakasvataja vaatepunktist võiks pärandniitude ala tasapisi laiendada – see annaks võimaluse ka lihaveise- ja lambakasvatuse laienemiseks.

Sel moel on farmer ka oma ettevõtet kasvatanud: „Mul on umbes 800 ha rohumaid. Põllumaad on muudetud rohumaadeks, osa püsi-, osa lühiajalisteks rohumaadeks, kust teen põhilise sööda ja kus karjatan loomi. Need paarisajahektarilised alad on samuti nagu oasid monokultuuride vahel, sest ka seal toimub elurikkuse kasv. Mina olen oma rohepööret sel moel teinud juba 20 aastat.“